

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО – ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник ректора
з навчальної роботи

Світлана ГІЛНА

«28» 08 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Освітня програма: Психологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр».

За спеціальністю 053 «Психологія»

Розробник: _____ Лукіна Н.Б. – доцент кафедри

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від 27.08.23р.

Завідувач кафедри психології _____ Петьков В.А.

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 2 від 28.08.23р.

Голова Вченої ради _____ Михайло Волков

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Цикл професійної підготовки	
	Спеціальність (професійне спрямування): 053 «Психологія»		
Мова викладання – Українська мова			2-й
Загальна кількість годин – 150			Семестр
		4-й	
Тижневих годин для: ОФН – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський) рівень	Лекції	
		34 год.	
		Лабораторні	
		-	
		Семінарські	
		30 год.	
		Самостійна робота	
		86 год.	
		Вид контролю:	
		Іспит	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для очної форми навчання 150 – год.: 64 год. – аудиторні заняття, 86 год. – самостійна робота (42,6 % до 57,3 %).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни «Психологія сім'ї»

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни студентів циклу професійної підготовки «Психологія сім'ї» складена відповідно до освітньої програми підготовки бакалаврів напряму Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Психологія сім'ї»: закономірності психічної діяльності людини у процесі розвитку і саморозвитку, виховання і самовиховання, навчання і самонавчання.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Психологія сім'ї» побудований на основі синтезу та інтеграції навчального матеріалу декількох професійно орієнтованих дисциплін, які вивчаються у вищих навчальних закладах («Загальна психологія», «Диференціальна психологія», «Соціальна психологія», «Вікова психологія», «Дитяча психологія», «Психологія статті», «Психокорекційна психологія» та ін.).

Мета вивчення курсу. Курс «Психологія сім'ї» займає провідне місце у підготовці майбутніх психологів, тому метою даного курсу є ознайомлення студентів даної спеціальності з основними положеннями цієї навчальної дисципліни, зокрема з її понятійним апаратом, методологією, найбільш загальними відомостями. Курс складається із 5 кредитів: 4 кредити присвячені «Психології сім'ї, сімейної кризи»; 1 кредит – «Усвідомленому батьківству». У межах дисципліни основна увага зосереджується на дослідженні ролі сім'ї у формуванні особистості, вивченні загальних питань теорії сім'ї і сімейних взаємин, подружніх проблемах, особливостей перебігу нормативних та ненормативних сімейних криз. У кредиті «Усвідомлене батьківство» акцентом є вивчення ролі батьківської підсистеми у процесі становлення дитини, дослідження ролі матері та батька у житті дитини, усвідомленого та відповідального ставлення подружжя до виконання ними батьківських функцій.

Завдання дисципліни:

- сформуванню у студентів уявлення про специфіку функціонування сучасної сім'ї, побудови сімейних взаємин, причин виникнення подружніх проблем;
- ознайомити студентів з особливостями перебігу нормативних та ненормативних сімейних криз;
- висвітлити роль батьківської підсистеми у процесі становлення дитини;
- з'ясувати роль матері та батька у житті дитини;
- сформуванню уявлення щодо усвідомленого та відповідального ставлення подружжя до виконання ними батьківських функцій.

Під час вивчення дисципліни «Психологія сім'ї» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися наступні компетентності:

I. Загальні:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 10. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

II. Фахові:

ФК 03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК 08. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).

ФК 09. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

ФК 13. Здатність розробляти та реалізовувати типові програми, спрямовані на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному та професійному розвитку людини.

ФК 14. Здатність визначати й пояснювати психологічні механізми формування, функціонування та розвитку психічних явищ, процесів, властивостей, виокремлювати причини та фактори, що диференціюють характер їх індивідуального функціонування та розвитку.

ФК 15. Здатність виявляти толерантність до міжкультурних форм самовираження й само здійснення індивідуальності, до несхожості наукових поглядів, методологічних підходів тощо.

У ході вивчення навчальної дисципліни можливо досягнути ПРН:

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку.

ПРН 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги вимірювати індивідуальні та психологічні показники особистості. Це означає здатність оцінити зміни у розвитку психіки та коригувати їх.

ПРН 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх роз'яснення.

ПРН 11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

ПРН 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, тренінгів відповідно до вимог замовника.

ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога, що визначають професійну поведінку і стосунки з людьми в суспільстві.

ПРН 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 год. / 5 кредитів ECTS.

2. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Основи психології сім'ї.

Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу в психології. Функції сім'ї.

Значення сім'ї в житті людини та суспільства. Основні відмінності сім'ї від інших малих груп.

Тема 2. Параметри сімейної системи. Сімейні ролі.

Структурні параметри, процесуальні параметри, історичні параметри

Тема 3. Психологія подружніх стосунків. Адаптація та сумісність партнерів.

Особливості вибору шлюбного партнера. Теорії вибору шлюбного партнера. Мотивація вибору партнера. Потреби чоловіків та жінок у подружніх стосунках.

Тема 4. Поняття батьківства у психології. Усвідомлене батьківство.

Підготовка до батьківства. Планування сім'ї. Ціннісні орієнтації подружньої пари. Батьківські настанови та сподівання. Складові батьківства «Батьківське ставлення». Мотивація та розвиток батьківства.

Кредит 2. Феномен батьківства у психології.

Тема 5. Поняття та види девіантного батьківства

Структура девіантного батьківства. Поняття девіантності. Фактори, що впливають на формування батьківської ролі. Психологічні особливості девіантного татківства.

Тема 6. Психологія материнства та татківства.

Феномен материнства в психології. Природа материнства. Феномен батьківства в сучасному світі. Роль батька в житті дитини.

Тема 7. Особливості дитячо-материнських стосунків.

Психологічна готовність до материнства. Становлення материнської потребнісно-мотиваційної сфери поведінки в процесі онтогенезу. Рівні готовності до материнства. Поняття та типи прив'язаностей. Материнсько-дитячі взаємостосунки в контексті розвитку дитини. Типологія матерів та наслідки їх впливу на розвиток дитини.

Кредит 3. Особливості дитячо-батьківських стосунків.

Тема 8. Взаємини між батьком та дитиною.

Еволюція дитинства та історія становлення інституту батьківства. Значення батька в розвитку особистісних характеристик дитини.

Тема 9. Психологія сімейного виховання

Структура сімейного виховання. Концепції сімейного виховання. Стилі сімейного виховання.

Кредит 4. Особливості психологічного супроводу сім'ї

Тема 10. Моделі психологічного супроводу батьківства.

Сім'я як виховний мікросоціум для дитини. Поняття та специфіка педагогічної моделі допомоги сім'ї. Соціальна модель та її місце в роботі психолога. Психологічна (психотерапевтична) модель психологічного супроводу сім'ї: поняття та особливості застосування. Медична модель: поняття та специфіка.

Тема 11. Соціально-психологічний супровід на різних етапах батьківства

Психологічна готовність до батьківства.

Кредит 5. Методологічні засади сімейного консультування, психокорекції та психотерапії

Тема 12. Основні завдання та зміст роботи психолога з батьками.

Структура сімейної консультації.

Тема 13. Психологічний супровід виховання рідних і нерідних дітей у повних та неповних родинах.

Психологічна підтримка та супровід дітей у повних та неповних сім'ях.

Тема 14. Методи групової роботи з батьками.

Структура проведення тренінгової роботи, семінарів-практикумів, мозкового штурму.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	Очна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	сем	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кредит 1. Теорія сім'ї												
Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу в психології. Функції сім'ї.	8	2	2			4						
Тема 2. Параметри сімейної системи. Сімейні ролі.	8	2	2			4						
Тема 3. Психологія подружніх стосунків. Адаптація та сумісність партнерів.	6	2				4						
Тема 4. Поняття батьківства у психології. Усвідомлене батьківство	8		2			6						
Разом за кредитом 1.	30	6	6			18						
Кредит 2. Феномен батьківства у психології.												
Тема 5. Поняття та види девіантного батьківства	10	2	2			6						
Тема 6. Психологія материнства та татківства.	12	2	2			8						
Тема 7. Особливості дитячо-материнських стосунків.	8	2				6						
Разом кредитом 2.	30	6	4			20						
Кредит 3. Особливості дитячо-батьківських стосунків.												
Тема 8. Взаємини між батьком та дитиною.	18	4	4			10						
Тема 9. Психологія сімейного виховання	12	2	2			8						
Разом за кредитом 3.	30	6	6			18						

Кредит 4 Методологічні засади сімейного консультування, психокорекції та психотерапії												
Тема 10. Моделі психологічного супроводу батьківства.	14	4	4			6						
Тема 11. Соціально-психологічний супровід на різних етапах батьківства	16	4	4			8						
Разом за кредитом 4.	30	8	8			14						
Кредит 5. Психологія усвідомленого батьківства												
Тема 12. Основні завдання та зміст роботи психолога з батьками.	8	2	2			4						
Тема 13. Психологічний супровід виховання рідних і нерідних дітей у повних та неповних родин.	10	4	2			4						
Тема 14. Методи групової роботи з батьками.	12	2	2			8						
Разом за кредитом 5.	30	8	6			16						
Усього годин	150	34	30			86						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу в психології. Функції сім'ї.	2
2	Тема 2. Параметри сімейної системи. Сімейні ролі.	2
3	Тема 3. Психологія подружніх стосунків. Адаптація та сумісність партнерів.	
4	Тема 4. Поняття батьківства у психології. Усвідомлене батьківство	2
5	Тема 5. Поняття та види девіантного батьківства	2
6	Тема 6. Психологія материнства та татківства.	2
7	Тема 7. Особливості дитячо-материнських стосунків.	
8	Тема 8. Взаємини між батьком та дитиною.	4
9	Тема 9. Психологія сімейного виховання	2
10	Тема 10. Моделі психологічного супроводу батьківства.	4
11	Тема 11. Соціально-психологічний супровід на різних етапах батьківства	4
12	Тема 12. Основні завдання та зміст роботи психолога з батьками.	2
13	Тема 13. Психологічний супровід виховання рідних і нерідних дітей у повних та неповних родинах.	2
14	Тема 14. Методи групової роботи з батьками.	2
Всього:		30 год.

5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Не передбачено навчальним планом	

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу в психології. Функції сім'ї.	4
2	Тема 2. Параметри сімейної системи. Сімейні ролі.	4
3	Тема 3. Психологія подружніх стосунків. Адаптація та сумісність партнерів.	4
4	Тема 4. Поняття батьківства у психології. Усвідомлене	6

	батьківство	
5	Тема 5. Поняття та види девіантного батьківства	6
6	Тема 6. Психологія материнства та татківства.	8
7	Тема 7. Особливості дитячо-материнських стосунків.	6
8	Тема 8. Взаємини між батьком та дитиною.	10
9	Тема 9. Психологія сімейного виховання	8
10	Тема 10. Моделі психологічного супроводу батьківства.	6
11	Тема 11. Соціально-психологічний супровід на різних етапах батьківства	8
12	Тема 12. Основні завдання та зміст роботи психолога з батьками.	4
13	Тема 13. Психологічний супровід виховання рідних і нерідних дітей у повних та неповних родин.	4
14	Тема 14. Методи групової роботи з батьками.	8
Всього:		86 год.

7. Методи навчання

Для оцінки й вибору методів навчання слід використовувати низку наявних класифікацій, здійснених на основі різних засад:

- за джерелом знань (виокремлюють словесні, наочні й практичні методи, тому що інших джерел, крім слова, образу й досвіду, не існує);

- за відповідним етапом навчання, на кожному з яких розв'язують специфічні завдання (орієнтація на методи підготовки тих, кого навчають, до вивчення матеріалу, що передбачає пробудження інтересу, пізнавальної потреби, актуалізацію базових знань, необхідних умінь і навичок; та методи вивчення нового матеріалу; та методи конкретизації й поглиблення знань, набування практичних умінь і навичок, які сприяють використанню пізнаного; та методи контролю й оцінки результатів навчання);

- за способом керівництва навчальною діяльністю безпосередні або опосередковані (виокремлюють методи пояснення педагога й різноманітні методи організації самостійної роботи студентів);

- за логікою навчального процесу (опора на індуктивні й дедуктивні, аналітичні й синтетичні методи);

- за дидактичними цілями виокремлюють методи організації діяльності тих, кого навчають, методи стимулювання діяльності, наприклад, конкурси, змагання, ігри, заохочення й інші методи перевірки й оцінки.

8. Методи та форми контролю

Сучасна дидактика виділяє наступні методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження, методи графічного контролю, методи програмованого і лабораторного контролю.

Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань студентами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється:

систематичний поточний контроль знань здійснюється під час практичних занять у формі вибіркового усного опитування та тестових завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань.

оцінювання рівня виконання самостійної роботи проводиться на основі перевірки змісту роботи та її захисту у формі доповіді, реферату.

самостійне завдання перевіряється на відповідність оформлення згідно з вимогами, а також на повноту, ґрунтовність матеріалу, наявність цікавих фактів та прикладів, висновків.

Форма підсумкового контролю – іспит на основі суми балів набраних за кожний кредит та складання власне іспиту.

Оцінювання знань студентів проводиться за національною шкалою та шкалою ECTS таким чином:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Перелік питань до екзамену.

1. Предмет і завдання курсу психологія сім'ї.
2. Сім'я та шлюб, спільне та відмінне.
3. Функції сучасної сім'ї.
4. Типи сімей.
5. Основні напрямки підготовки до сімейного життя.
6. Психологія дошлюбного періоду, його функції.
7. Кохання у подружніх стосунках.
8. Психологічна сумісність як передумова стабільності сімейних стосунків.

9. Адаптаційні періоди подружнього життя.
10. Інтимність подружніх стосунків.
11. Подружня автономія
12. Підготовка до батьківства.
13. Планування сім'ї.
14. Ціннісні орієнтації подружньої пари.
15. Батьківські настанови та сподівання.
16. Складові батьківства «Батьківське ставлення».
17. Мотивація та розвиток батьківства.
18. Роль сім'ї у становленні особистості дитини.
19. Психологічні механізми впливу батьків на дітей.
20. Проблематика та специфічні особливості родини як клієнта психологічної консультації.
21. Схема психологічного аналізу сім'ї.
22. Методи соціально-психологічної діагностики родини.
23. Основні принципи і стадії процесу сімейного консультування.
24. Психотерапевтична робота з родиною: види, форми, стратегії.
25. Метод конструктивного спору як один із методів групової роботи з батьками.
26. Специфіка застосування та складнощі при реалізації.
27. Поняття повна/ неповна сім'я; прийомна сім'я, сім'я усиновителів, дитячий будинок сімейного типу тощо.
28. Сімейне виховання у повних та неповних сім'ях.
29. Специфіка виховання прийомних дітей.
30. Проблеми у вихованні дітей, з якими найчастіше стикаються прийомні батьки.
31. Поняття, критерії визначення неблагополучних сімей.
32. Психологічний супровід неблагополучної сім'ї.
33. Основні форми роботи психолога з батьками: індивідуальна та групова робота .
34. Особливості сімейного консультування.
35. Групова робота з батьками: основні напрями та задачі.
36. Методи групової роботи з батьками.
37. Потреби дитини на різних вікових етапах.
38. Специфіка психологічного супроводу батьків дитини-немовляти.
39. Психолого-педагогічний аспект роботи з сім'єю з дитиною дошкільного віку.
40. Специфіка супроводу сімей із дітьми шкільного віку.
41. Психологічний супровід сімей із підлітками.
42. Сім'я як виховний мікросоціум для дитини.
43. Поняття та специфіка педагогічної моделі допомоги сім'ї.
44. Соціальна модель та її місце в роботі психолога.
45. Психологічна (психотерапевтична) модель психологічного супроводу сім'ї: поняття та особливості застосування.
46. Медична модель: поняття та специфіка.

47. Поняття виховання в психології.
48. Особливості виховання дітей дошкільного віку.
49. Специфіка сімейного виховання дітей віком від 7 до 12 років.
50. Підліток у сім'ї: проблеми, виховні позиції батьків.
51. Порівняльна характеристика виховання дітей у різних країнах.
52. Поняття та характеристика психологічного супроводу.
53. Принципи психологічного супроводу.
54. Основні етапи та кроки здійснення психологічного супроводу.
55. Основні умови для здійснення психологічного супроводу.
56. Розвиток батьківства в онтогенезі чоловіка.
57. Мотивація батьківства: деструктивна, конструктивна.
58. Роль батька у житті та розвитку дитини.
59. Материнсько-дитячі взаємостосунки в контексті розвитку дитини.
60. Поняття, розвиток та види прив'язаностей.
61. Типологія матерів (К. Естес, О. Захаров, Г. Кліуд та Дж. Таунсенд).
62. Психологічні особливості феномена материнство: поняття, структура, становлення в процесі онтогенезу.
63. Психологічна готовність до материнства.
64. Психологія вагітності.
65. Феномен батьківства в психології: поняття, структура, становлення, мотивація.
66. Фактори, що впливають на формування батьківської ролі.
67. Поняття девіантного батьківства в психології.
68. Поняття та форми девіантного материнства.
69. Феномен девіантного батьківства в сучасності: форми, чинники виникнення.

9. Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Методичні розробки проведення практичних занять.
3. Методичні рекомендації щодо організації лекційних, практичних занять, самостійної роботи студентів.

10. Рекомендована література:

Базова

1. Кучманіч І.М. Усвідомлене батьківство : навчально-методичний посібник / І. М. Кучманіч. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 192 с.
2. Психологія сім'ї : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В. Помиткіна, В.В. Злагодух, Н.С. Хімченко, Н.І. Погорільська. – К.: НАУ, 2011. – 272 с. (рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів).
3. Психологія сімейних взаємин : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Корольчук М.С., Криворучко П.П., Осьодло В.І., Грищенко Г.В. та ін. ; за заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ніка-Центр, 2010. – 296 с.

4. Соціальна психологія груп : Хрестоматія / Укладачі: Ю.О. Бабаян, Г.В.Васильєва, Н.О. Євдокимова, І.М. Кучманіч, І.М. Хоржевська ; за заг. ред. Н.О. Євдокимової. – Миколаїв: «Ліон», 2013. – 638 с.
5. Ткалич М.Г. Гендерна психологія : навч. посіб. / М.Г. Ткалич. – К.: Академвидав, 2011. – 248 с. – (Серія «Альма-матер»).

Допоміжна

1. Харчев А.Г. Современная семья и ее проблемы / А.Г. Харчев. – М., 1978. – 224 с.
2. Хоментаскас Г.Т. Семья глазами ребенка / Г.Т. Хоментаскас. – М., 2003. – 222 с.
3. Целуйко В.М. Психология современной семьи / В.М. Целуйко. – М., 2006. – 287 с.
4. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи / Э.Г. Эйдемиллер, В. Юстицкис. – СПб., 1999. – 651с.
5. Эйдемиллер Э.Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия: учебное пособие для врачей и психологов /Э.Г. Эйдемиллер, И.В. Добряков, И.М. Никольская. – [изд. 2-е, испр. и доп.]. – СПб.: Речь, 2006. – 352 с.

15.Інформаційні ресурси

<http://books.google.com>

<http://pidruchniki.ws>

<http://studentam.net.ua/>

<https://scibook.net/>

<https://psihologia.info>

<https://psyfactor.org>